

URENE HÆNDER

Af Jean-Paul Sartre

SKOLEMATERIALE

Odense Teater 2009/10

URENE HÆNDER
Af Jean-Paul Sartre

Spillested
Odense Teater, Sukkerkogeriet, Roersvej 33, Odense C

Spilleperiode
10. december 2009 - 19. januar 2010

Oversættelse
Paul Sarauw

Bearbejdelse
Mette Wolf Iversen og Alexa Ther

Iscenesættelse
Alexa Ther

Scenografi og kostumer
Camilla Bjørnvad

Medvirkende

Olga	Hanne Hedelund
Hugo	Mikkel Bay Mortensen
Louis	Mads Nørby
Ivan	Morten Schaffalitzky
Jessica	Natali Vallespir Sand
Slick	Peder Dahlgaard
Georges	Bjarne Antonisen
Hoederer	Lars Lønnerup

Indholdsfortegnelse

Indledning	4
URENE HÆNDER – hvad handler det om?	5
Samtale med iscenesætter Alexa Ther	6
Korte uddrag og emner	10
Unge idealister der bliver terrorister eller mordere	11
Samtale med Camilla Bjørnvad scenograf	13
Et par af Camilla Bjørnvads kostumetegninger	15
De andres liv	16
Jean-Paul Sartre	17
Eksistensfilosofi og eksistentialisme	20
Uddrag fra URENE HÆNDER	22

Indledning

Hermed skolematerialet til forestillingen URENE HÆNDER.

Må man bruge alle midler for at nå sine mål?

Hvad driver mennesker ud i at udøve voldelige handlinger for deres idéers skyld?

Det er nogle af de spørgsmål, som Jean Paul Sartre stiller med stykket URENE HÆNDER. I dette skolemateriale kan du læse interviews med instruktør Alexa Ther og scenograf Camilla Bjørnvad og blive klogere på nogle af deres indfaldsvinkler til Sartres stykke.

Du kan også finde citater fra stykket til at illustrere nogle af de forskellige emner materialet lægger op samt et længere uddrag af stykket sidst i materialet.

Du kan også læse om eksempler på unge mennesker, der har brugt voldelige metoder for at nå deres mål.

Læs også om Jean-Paul Sartre selv og hans historie samt om eksistensfilosofien.

Dette skolemateriale er skrevet af, Peter Krogh-Sørensen, Lars Maarup og Karen Dam medlemmer af skolekontakten samt Odense Teater.

Hvis du har kommentarer eller spørgsmål til materialet, er du velkommen til at kontakte Line Hede Simonsen i Odense Teaters Presseafdeling på line@odenseteater.dk eller pr. telefon 6313 9253.

URENE HÆNDER – hvad handler det om?

URENE HÆNDER foregår i en situation, hvor landet er under belejring. En situation som Partiet forventer snart vil ændre sig.

Under ledelse af partiformanden Hoederer gør de sig derfor klar til at tage magten den dag, de får muligheden. Men som altid i politisk spændte situationer foregår der mere bag kulisserne end folket får at vide. Hoederer er i gang med at lave aftaler, men er det aftaler der tjener partiet – eller bare tjener Hoederer?

Hugo er en loyal partisoldat, men svag og let at påvirke, og han tvinges til at vælge side – men hvilken side er den rigtige – og hvad er det, der får nogle til at vælge den ene side og andre en anden? Det er dette eksistentielle spørgsmål, der er stykkets kerne.

Stykket rammes ind af et møde mellem Hugo og et andet partimedlem, Olga. Vi får at vide at Hugo har været i fængsel, og at han – i nogens øjne – har sviget partiet. Mellem første og sidste del af stykket rykker vi tilbage i tiden og oplever, hvad det var for et dilemma Hugo stod i. Valgte han forkert, da han valgte side? Var han styret af et ønske om at gavne partiet – eller af jalousi? Eller ville han bare prøve for en gangs skyld at være en helt som hans kone kunne se op til?

Politiske mordere, terrorister, selvmordsbombere – man formoder at de er drevet af et idealistisk mål, men er det altid det, der ligger bag? Var medlemmerne af Blekingegadebanden alle idealister, eller var de bare svage unge mænd, der kom i kløerne på en stærk personlighed og en veltalende ideolog?

Af Lars Maarup

Samtale med iscenesætter Alexa Ther

Alexa Ther er uddannet i Wien på Max Reinhardt Seminarium. Hun debuterede som instruktør i 1982. Hun har høstet hæder for sine mange iscenesættelser på landets teatre, såvel moderne dramatik som mere klassiske værker. Hun har haft iscenesættelsesopgaver på blandt andre: Dr. Dante, Betty Nansen Teatret, CaféTeatret, Mungo Park, Det Kongelige Teater, Grønnegårdsteatret, Göteborg Stadsteater. Blandt hendes iscenesættelser kan nævnes: TURKISH DELIGHT, HAMLET, MÅGEN, BAAL, SHOPPING AND FUCKING, DEN DOBBELTE TROLØSHED, CI-VI-LI-SATION, MISANTROPEN, FRUENTIMMERSKOLEN og LIV X 3. I 2004 modtog hun årets Reumert for instruktionen af forestillingerne STING, ANTIGONE og PÅ DEN 2. SIDE. Senest Alexa Ther besøgte Odense Teater var det som instruktør på afgangsforestillingen WUNSCHTRAUM (2006), EKSTREM (2008). I sæson 2008/2009 instruerede Alexa Ther forestillingen HEDDA GABLER.

Hvad handler stykket URENE HÆNDER om?

Alexa Ther: "URENE HÆNDER handler om en ung mand, som kommer fra en fortid, hvor han har haft kæmpe konflikter med sin far. Den unge mand vil gerne slippe af med sin private historie, og derfor tilslutter han sig et politisk parti for at realisere sine drømme der. Hurtigt får han et "jobtilbud", som går ud på, at han skal dræbe en af partiets ledere. Og hele stykket handler om, hvorvidt han gør det, eller ej. Om de valg, man skal træffe som menneske, hvis man skal leve et ansvarligt liv."

Dette skuespil af Sartre, som handler om eksistentielle forhold, er det også en politisk thriller?

Alexa Ther: "Det er også en politisk thriller, fordi man med spænding følger den unge mand og hans kones skaktræk i forhold til, hvordan de planlægger at begå drabet på Hoederer. Det er også et stykke om eksistentielle spørgsmål, fordi Sartre skrev det efter 2. Verdenskrig, hvor mennesket var nødt til at tage hele sin eksistens op til revision. I denne periode var der en følelse af at Gud og store personer ikke længere spillede en rolle i menneskenes liv. Mennesket var overladt til sig selv, og skulle gennem sine handlinger finde nye måder at forvalte sin frihed på. Mennesket har mulighed for og pligt til at handle. Hovedpersonen Hugo kan træffe nogle beslutninger. Han kan vælge fra. Hver scene handler egentlig om, hvad han kommer til at foretage sig og hvilket valg han tager. I en af de første scener, hvor han møder sit potentielle offer får han chancen for at sige fra. Hoederer spørger om han er syg, og om han gerne vil kvitte jobbet, men nej, han bliver, og det fortsætter og fortsætter og først når det er for sent, træffer Hugo en moralsk rigtig beslutning.

Kan man se stykket bare for handlingens og spændingens skyld? Vil unge mennesker kunne forholde sig til det?

Alexa Ther "Det håber jeg, fordi man jo har haft nogle lignende situationer i det moderne Danmark. Jeg tænker her på Blekingegadebanden, hvor unge naive mennesker gik ind i nogle politiske sammenhænge, hvor de blev lidt forført. Som ungt menneske har man brug for at have en mening med livet, og det interessante her i stykket er den unge mands faderbillede, der ikke fungerer. Det betoner Sartre meget kraftigt i begyndelsen af stykket. Manden hader sin far, og nu har han erstattet faderen med en politisk leder, som han også hader. Det er noget, der i høj grad minder om det, man kan læse om i terroristers selvbiografier. Har de haft opgør derhjemme, som de ikke har færdigbearbejdet overfører de det på staten. Også fordi hovedrollerne er relativt unge mennesker, som også er bange for det, de skal gøre, vil jeg absolut synes, at et ungt publikum kan følge stoffet. Det foregår lidt i en anden tid. De taler om fattigdom, og de taler om et ekstremt politisk parti, men et ungt menneske vil sagtens kunne forstå det.

Stykket er skrevet i en anden tid end vores, men det betyder ikke, at vi ikke kan forstå det nu, fordi de konflikter, som Sartre stiller ind i et relativt nøgent rum, er også forståelige for moderne mennesker. Det foregår jo stadig.

Gruppen i stykket kæmper på en meget radikal måde for deres mål. Spørgsmålet er: Må man smide bomber. Må man bruge så radikale midler til at realisere sine mål? Må det gå ud over andre menneskers liv? Den diskussion bliver taget op i stykket, og den unge mand er fuldstændig fanatisk i forhold til den ældre partileder, som har levet livet, og som har et mere humanistisk, mere menneskeligt syn på tingene. Partilederen siger, det handler om mennesker, ikke om ideer, og det er egentlig stykkets væsentligste budskab, også i forhold til unge mennesker, som nogen gange knalder ud med

deres aggressioner, uden at tænke på konsekvenserne.”

Der er vel også tale om had/kærlighed i forhold til faderen og Hoederer?

Alexa Ther: ”Ja, det har han også overfor sin far, som er direktør og som har en stor position og som fratager den unge mand muligheden for at leve sit eget liv. Det samme sker i den politiske sammenhæng, at Hoederer vil forklare den unge mand, hvordan verden skal se ud. Jeg tror, at unge mennesker har brug for selv at finde ud af, hvordan verden ser ud. Denne konflikt er brændstoffet. Derfor ender det også på sådan en fatal måde.”

Tror du ikke Hugo bliver i tvivl. Kommer han ikke til at sympatisere med Hoederer og forstå ham bedre?

Alexa Ther: ”Jo, han kommer til at forstå Hoederer. Det viser stykkets slutning også, men nogle gange skal man tænke sig om, førend det er for sent.”

Når man har taget sit første valg, er der allerede lukket nogle døre. Er det så ikke svært for Hugo at bakke ud af det igen?

Alexa Ther: ”Jo, men han viser heller ikke den ringeste interesse for at forsvinde ud af det. Jeg tror, at Hugo er desillusioneret. Det kan man måske bedst forstå ud fra en tid, hvor der sket kæmpe store ting. Det har vi nok sværere ved i dag. Jeg håber unge mennesker i dag har større planer end Hugo har. Han er forfængelig og han har lysten til at blive til noget.

Der er også i dag en masse som unge mennesker kan kæmpe for. Men der er en tendens til at blive så selvoptaget og spejle alting i sig selv. Så glemmer man at kigge ud og relatere sig til andre. Der findes undersøgelser, der viser, at unge mennesker endnu ikke har lært at se, hvad der foregår inde i andre mennesker. Det er meget vigtigt, førend man træffer beslutninger. Hugo ser på sig selv, som han gerne vil have, at andre skal se ham - til den bitre ende, og det viser hans lave selvværd. Dette lave selvværd prøver han at hæve gennem de gerninger, han foretager sig. Hvis vi siger, at han myrder Hoederer og Hoederers mord skal huskes som et politisk mord og ikke bare som et jalousidrab, så vil Hugo også huskes som den politiske morder, han var. Til den bitre ende vil Hugo gerne have, at man husker ham som den, der skød Hoederer.”

Hvad kan du fortælle om kvinderne i stykket?

Alexa Ther: ”Der er to piger i stykket. Jessica og Olga. Der findes mennesker, der indretter sig under alle politiske systemer. Det er Olga et eksempel på. Hun er sådan en ”overlever”. Det har måske nok nogle omkostninger for hende, men i det store hele vil hun glide videre i livet. Den slags mennesker klamrer sig til den person, der har

magten.

Jessica er måske på en måde Hugos indre forrykte side. Jessica er alt det, Hugo ikke er. Hun er spontan. Hun er fræk. Hun er erotisk udfordrende. Jessica er ekstremt manipulerende. Det ser man for eksempel i en scene, hvor hun gemmer en pistol. Hugo er nær ved at dø af skræk. Hun har en "fest" med det. Hun leger med virkeligheden. Hendes indsatser bliver højere og højere. De leger en leg og Jessica er hele stykket et skridt forud for Hugo."

Kan du fortælle lidt om spillestilen. Hvordan griber I det an?

Alexa Ther: "Vi spiller stykket realistisk. Der er ingen vej udenom. Vi spiller alle sammen roller. Sartre siger: Livet er et tomt rum, som det enkelte menneske udfylder med handlinger. De handlinger har nogle konsekvenser. Man skal lære at administrere den frihed, livet har givet en. I øjeblikket spiller vi til prøverne for hinanden, men på et senere tidspunkt skal skuespillerne spille som om en jury kiggede på dem. Stykket er bygget op som et tilbageblik. Så man kan godt rette nogle enkelte elementer ud mod nogen i bevidstheden om, at der er nogen, der er klogere på karaktererne end dem selv. Det betyder også, at scenografien følger den samme tanke. Den åbner sig mere og mere som et løg. I løbet af historien går Hugo igennem et landskab og til sidst har man kun det tomme rum tilbage."

Af Peter Krogh-Sørensen

Korte uddrag og emner

Her kan du læse forskellige uddrag fra stykket, hvor nogle af de temaer Alexa Ther er inde på i interviewet:

Jessicas legemotiv:

Ved du hvad jeg ville gøre? Jeg ville finde dine mordere, en efter en, og gøre dem helt syge af kærlighed til mig. Og når de så troede, at de kunne trøste mig i min store sorg og ensomhed, ville jeg jage en kniv i hjertet på dem.

Hugos forhold til sin far:

Olga: Hvad kigger du på?

Hugo: Hvis jeg havde skæg ville jeg virkelig ligne ham.

Olga: Hvem?

Hugo: Min far. Jeg kan ikke lide ham.

Olga: Hvorfor fortæller du mig det?

Hugo (imiterer sin far): "Ja, ja. Da jeg var ung, skrev jeg også for et lille revolutionært blad. Men det går over. Det vokser du fra ligesom mig". (Pause) Jeg tænker på det hver gang, jeg ser mig selv i spejlet.

Det eksistentielle:

Olga: Den sag her skulle have været ude af verden for en uge siden.

Jessica: Man må vente på det rigtige øjeblik.

Olga: Det skaber man selv.

Mennesker eller principper:

Hoederer: Jeg er ligeglad med de døde. Jeg fører politik for de levende.

Arbejdsspørgsmål

Læs hele stykket og find andre eksempler på de emner instruktøren Alexa Ther nævner i interviewet.

Unge idealister der bliver terrorister eller mordere

Den engelske journalist Michael Bond har beskæftiget sig en del med de fire unge mænd der sprængte sig selv og adskillige andre i luften i London i juli 2007. Hans konklusion er at de ikke var ekstremister, de var almindelige borgere, familiemennesker der passede deres job og ikke på nogen måde gav anledning til særlig opmærksomhed: "Det er svært at forstå at et menneske der er god til at tage sig af børn, i den rette situation let kan overtales til at dræbe (og blive dræbt) for en sag. Men det er den lektie vi må lære at bombemændene fra den 7. juli: at de var almindelige."

(Se hele artiklen på <http://www.prospectmagazine.co.uk/2007/06/thepsychologyof-bombers/>)

Og fra en anden artikel af Michael Bond:

"THE ORDINARY BOMBERS

How do you persuade well-adjusted, well-educated, well-off people to carry out a suicide attack? It's easier than you think.

Ask someone to sketch a personality profile of a typical suicide bomber and the chances are it would not come close to describing the four young men who, it seems, blew themselves up in London two weeks ago. Even from their friends and families the refrain has been, "I can't believe he would have done such a thing -- not him." And when you look at who they were, it is hard to believe.

There was Mohammad Sidique Khan, father and teaching assistant, loved by the children he taught and well respected by his community; Hasib Hussain, the "nice lad" from a close-knit family; Shehzad Tanweer, the cricket-loving sports science graduate; and Germaine Lindsay, a young father described as "dead brainy" by a schoolmate. None of them had a criminal record, none was mentally ill, none was especially poor, and they were mostly well educated. All of them grew up in the UK. In short, they were not what you'd expect in a suicide bomber.

Except you'd be wrong. Most suicide bombers anywhere in the world appear to be normal."

Læs resten af artiklen på <http://www.evolutionary-economics.org/KSH-Postings-Econ/767.html>

Af Lars Maarup

Blekingegade banden

Var det navn pressen gav en gruppe mennesker, der fra december 1972 til maj 1989 begik politisk kriminalitet med et venstreorienteret formål; bl.a. støttede gruppen Folkefronten til Palæstinas Befrielse (PFLP). Efter opdagelsen af den lejlighed i København, som var gruppens tilholdssted, beliggende Blekingegade 2, 1. sal, fik sagen i pressen navn efter adressen.

Læs hele Peter Øvig Knudsens bog "Blekingegadebanden" eller uddrag af den.

Hør radioudsendelsen: Blekingegade-banden

<http://www.dr.dk/P1/Dokumentartimen/Udsendelser/2009/09/09155153.htm>

Arbejdsspørgsmål

Hvordan tror du det kan være at nogle unge mennesker bliver så overbeviste om deres sag, at de går så langt som for eksempel medlemmerne af Blekingegade-banden?

Hvordan beskriver Bo Weimann selv vejen fra idealist til fanatiker?

Rote Arme Fraktion

Rote Armee Fraktion (RAF) var en venstreekstremistisk terrororganisation, som var aktiv i Vesttyskland fra 1970 frem til begyndelsen af 1990'erne. Den forårsagede stor uro, udførte bombeattentater, mordbrande, bankrøveri, bortførelser, gidseltagninger og dræbte talrige højprofilerede tyske politikere, embedsmænd og erhvervsledere (i tillæg til et stort antal politimænd, sikkerhedsvagter og privatchauffører), noget som førte til national krise efterår 1977 (det tyske efterår).

RAF ville efter forbillede fra sydamerikanske venstreekstremistiske grupper, som f.eks. Tupamaros i Uruguay, føre væbnet kamp som "byguerilla" mod "systemet", den herskende kapitalistiske staten og den "amerikanske imperialisme". De hævdede også at NATO-landene, særlig (Vest-)Tyskland, var styret af fascister. Navnet var inspireret af den sovjetiske Røde Hær, mens "Fraktion" skulle illustrere tilknytningen til en større marxistisk bevægelse. RAF var i konservativ tysk presse også kendt som Baader-Meinhof-banden, efter to af medlemmerne, Andreas Baader og Ulrike Meinhof.

Samtale med Camilla Bjørnvad scenograf på URENE HÆNDER

Camilla Bjørnvad er uddannet scenograf fra Statens Teaterskole i 1992. Hun arbejder som scenograf for en lang række teatre, ligesom hun også har stået bag scenografier til film, TV og udstillinger. Blandt de teatre hun har skabt scenografier til kan blandt andre nævnes: Dr. Dante, CaféTeatret, Kaleidoskop, Østre Gasværk, Aarhus Teater, Det Kongelige Teater, Malmö Stadsteater, Mungo Park, Betty Nansen Teatret (Edison) og Opera Göteborg. På Odense Teater har Camilla Bjørnvad tidligere skabt scenografierne til DEN GERRIGE (2003), MASKERADE (2004), HEDDA GABLER (2008) og i denne sæson til TROLD KAN TÆMMES.

Vil du beskrive scenografien til URENE HÆNDER?

"Sukkerkogeriet hvor vi spiller URENE HÆNDER er et stort tomt rum, som jeg synes passer godt på en dramatikere som Jean-Paul Sartre. Sartre var eksistentielist og troede på at mennesket selv har ansvar for at fylde sit liv ud med indhold og mening. I mit arbejde med scenografien har jeg arbejdet med nogle overskrifter: "Livet er tomt og vi lærer at fylde det ud" og "Vi skaber vores egen historie".

Hvis jeg skal sige noget helt grundlæggende om scenografien, så er det at den hele tiden indretter sig efter historien. Hver gang der opstår nye situationer skabes der nye rum. Ligesom med livet ved man aldrig, hvad der sker i det her univers. "

Hvordan ser scenografien ud helt konkret?

"Rummet er lavet sådan, at det er meget mobilt og foranderligt. Der er tre blå vægge, der kan flyttes. Der er tre rækker af gardiner, der kan regulere scenedybden. Rummet er tænkt som en relativt anonym ramme, hvori forskellige situationer og stemninger kan opstå. Til at etablere de forskellige rum benytter vi enkelte konkrete rekvisitter. Rekvisitterne og skuespillerne skaber i virkeligheden rummenes konkrete indhold - og det indhold forsvinder igen så snart skuespillerne og rekvisitterne er væk, hvorefter scenen bliver indtaget af noget nyt. Udover de enkle rekvisitter: Et

drinksbord, en kaffekop, et skrivebord, en skrivemaskine o.s.v. er der tre teatermale-
rier, der hører til hvert sit rum: Hoederers kontor, Olgas hjem, Hugo og Jessicas rum.
Jeg kan godt lide at arbejde med antydninger i scenografien. Scenografien skal lægge
nogle tråde ud, som publikum kan digte videre på. .”

Hvor forestiller du dig at historien foregår?

”Grundrummet ligner en nedlagt offentlig bygning - en gymnastiksal i en skole eller
på en kasserne. Historien foregår ikke nødvendigvis i Danmark. De politiske konflikter
virker større end konflikter i Danmark normalt gør. Det kunne være i et østblokland
eller i Spanien.

Jeg har været meget inspireret af filmen ”De andres liv”. Den stemning der er i fil-
men, både i rummene og i tøjet, synes jeg har noget af det helt rigtige til det univers,
vi skulle bruge. Stemningen er lidt paranoid, alle er bange for alle.

Linierne i universet er enkle, vi er i en nutid med inspiration fra 1940’erne eller
1960’erne. Kvinderne er feminine og erotiske i deres stil og udstråling. Mændenes ko-
stumer er mindre tidsbundne. Det vigtige ved mændenes kostumer er at de signale-
rer et intellektuelt og venstreorienteret miljø. Vi har arbejdet meget med stofligheden
i materialerne til kostumerne. De skal ikke udstråle mode, men mere vise en bestemt
livsstil. Her i stykket har karaktererne en livsstil, hvor de ikke er meget optaget af tøj
og stil, men af nogle helt andre ting. Kostumerne skal gerne være med til at under-
strege figurernes historie og karakter.”

Af Line Hede Simonsen

Et par af Camilla Bjørnvads kostumetegninger

De andres liv

Se filmen som blandt andet har inspireret scenografen til universet i URENE HÆNDER:

DE ANDRES LIV af Florian Henckel von Donnersmarck
(Originaltitel "Das Leben der Anderen")

"Østberlin, 1984. Wiesler er stasi-agent, uhyre partiloyal og pønser på at blive til noget stort indenfor systemet. Derfor slår han til, da han får til opgave at overvåge den intellektuelle forfatter Dreyman og hans kæreste, for det er operation, som de allerhøjeste kredse satser stort på. Men Wiesler havde ikke forventet, at han ville blive tiltrukket af Dreymans verden."

Læs i øvrigt hvad Rune Engelbrecht Larsen skrev om DE ANDRES LIV i forhold til Bertolt Brechts stykke DET GODE MENNESKE FRA SEZUAN på [humanisme.dk](http://www.humanisme.dk) (læs hele teksten her: <http://www.humanisme.dk/film/film094.php>)

"Das Leben der Anderen er egentlig ikke meget mere kompliceret end Brechts stykke, men til gengæld er markeringerne og karaktererne klarere tegnet og pointen mere nuanceret: Den menneskelige psyke og adfærd tegnes ikke af en sort og en hvid markør, men derimod i glidende farveovergange, der så af og til kan flytte et menneske ind på en usædvanlig konsekvent, samvittighedsfuld og kompromisløs bane - men den er ikke umiddelbart placerbar i ideologiske skemaer som et firkantet valg mellem »godt« og »ondt«."

Arbejdsspørgsmål

Se filmen og sammenlign det scenografiske univers i URENE HÆNDER med filmens univers.

Hvad kender regner universet både konkret og med hensyn til stemning?

Se på citatet fra Rune Engelbrecht Larsens artikel og se på de sammenfaldende karaktertræk hos Hugo, Hoederer, Wiesler og Dreyman.

Jean-Paul Sartre

Jean-Paul Sartre (1905 – 1980). Fransk forfatter, dramatiker og filosof. Jean-Paul Sartre levede det meste af sin ungdom i Paris, hvor han i 1929 tog embeds-eksamen sammen med Simone de Beauvoir på École Normale Supérieure. I 1933-34 studerede han i Berlin især Heidegger og Husserl. I årene før krigen var han gymnasielærer i Le Havre, Laon og Paris. Han blev indkaldt som soldat i 1939 og sad i et år i tysk fangelejr. Han skrev i de illegale aviser og blev gradvist mere politisk interesseret. Efter befrielsen af Paris blev han den centrale skikkelse i Frankrigs intellektuelle liv og internationalt kendt for sine eksistensfilosofiske ideer, der under navnet eksistentialismen blev en modebevægelse på de parisiske cafeer.

I 1945 startede han tidsskriftet *Les temps modernes*, som han var redaktør af indtil sin død. I starten af 1950'erne forsøgte han forgæves at stifte et nyt venstrefløjsparti og var i denne periode nært knyttet til det franske kommunistparti, hvilket bl.a. førte til bruddet med Camus i 1952. I 1956 tog han dog afstand til kommunistpartiet i sin kritik af Sovjetunionens invasion i Ungarn. Han engagerede sig politisk i Algerkrigen, og gik i 1960'erne og 1970'erne på barrikaderne, når menneskerettighederne og demokratiet var truet. I 1964 blev han tildelt Nobelprisen i litteratur, men afslog at modtage den. Under studenteroprøret i 1968 sympatiserede han med maoismen. I de sidste 5 år af sit liv var han næsten blind. Der deltog op mod 100.000 mennesker i hans begravelse i Paris i 1980, hvilket understreger hans centrale position i 1900-tallets kultur- og samfundsliv.

Sartres filosofiske udvikling kan i store træk opdels i to faser: den første udtrykkes teoretisk i "*L'Être et le Néant*", 1943, og "*L'Existentialisme es tun humanisme*", 1946,

ifølge hvilke man kan tolke, at menneskets givne eksistens går forud for dets essens, som kun dets handlinger kan skabe. Deraf følger, at mennesket gennem selvstændig handling må omdanne sin passive eksistens til aktiv væren, at ingen præetableret essens dikterer eller forbyder handlinger, og at mennesket derfor har den fulde frihed og det fulde ansvar. Det beror altså ifølge Sartre på et selvbedrag, når mennesket prøver at flytte handlingsansvaret over på en påstået essens (det vil sige Gud, skæbnen, naturen etc.)

Disse synspunkter kan således iagttages i en række skønlitterære værker. I romanen "Kvalme" fra 1938 beskrives menneskets lede ved en verden, hvor det er fremmed og overflødig. Overgangen fra passiv eksistens til aktiv væren behandles især i novellsamlingen "Muren" fra 1939, og i den ufuldendte romanserie "Frihedens Veje", 1946-66, om de intellektuelles holdning under 2. Verdenskrig.

Det er den skabende handlings problematik, der er det gennemgående tema i en række skuespil, som alle omhandler menneskets møde med en situation, hvor det ingen rolle har. I skuespillet "Fluerne" fra 1943 lykkedes det hovedpersonen at give en absurd situation sin egen helt specielle mening, men i de følgende forestillinger "Lukkede døre", 1944, og "Urene hænder" fra 1948 understreges forskellen mellem den ægte handling og den tomme gestus, som isolerer ophavsmanden fra omverdenen. Denne skelnen danner overgangen til den anden fase i Sartres værker, som er centreret om "Critique de la raison dialectique", 1960 og illustreret i skuespillet "Fangerne i Altona", 1960, samt erindringsværket "Ordene" fra 1964. I disse værker forsøger Sartre at forene eksistentialismen og marxismen ved at lade den individuelle handling bidrage til et almenmenneskeligt forsøg på at skabe historiens gang.

I sine essays har Sartre understreget kunstnerens pligt til at engagere sig politisk og socialt. Denne understregning af det politiske engagement har vi allerede været inde på i omtalen af Sartres midlertidige samarbejde med kommunistpartiet i 1951-1956.

(Kilder: Knud Michelsen: Forfatterleksikon-Udenlandsk litteratur, Rosinante og Det Kongelige teater: POW, Studiehæfte sæson 2001-2002)

Af Karen Dam

Eksistentialisme

I handlingsresuméet til URENE HÆNDER hører vi om Hugos eksistentielle dilemma i forhold til at vælge side. Her er det vigtigt at vide, hvad begrebet eksistentialisme dækker over.

Når man generelt henviser til begrebet eksistentialisme, så griber det tilbage til Søren Kierkegaard, der i midten af 1800-tallet var en af de første filosoffer, som gjorde oprør imod systemtænkningen.

Hans værker var et opgør med autoriteter, institutioner og systemer. Godt nok var hans grundsynspunkt kristent, men han kritiserede kirken voldsomt, idet den var repræsentant for en institution. At tro eller ikke tro var for Søren Kierkegaard et klassisk eksistentielt valg.

Men eksistentialismen har i perioden efter 2. Verdenskrig fået nye fortolkninger, der skønt de står i stor gæld til Kierkegaard, også trækker på andre inspirationer. Her tænkes først og fremmest på forfattere som Jean Paul Sartre og Albert Camus. De er begge ateister, og deres eksistentialisme er altså ikke baseret på kristendommen, men de ligner alligevel Kierkegaard på flere måder. Ligesom Kierkegaard betonede de begge individets frihed frem for dets bundethed. Selv i den mest umulige situation har mennesket en frihed til at vælge.

Historisk set har indtrykkene fra de to verdenskrige bevirket, at det moderne menneske i 1950'erne kommer til at opfatte tilværelsen som præget af meningsløshed og eksistentiel usikkerhed. Det, som specielt kom til at præge efterkrigstiden, er en følelse af, at man har mistet troen på tidligere tiders urokkelige sandheder og fundamentale trosbegreber – det være sig både den religiøse tro som troen på gamle idealer og ideer.

I 1942 stillede Albert Camus spørgsmålet, om mennesket ikke burde søge tilflugt i selvmord, eftersom livet havde mistet al betydning. Mange forfattere bl.a. Camus og ikke mindst Jean-Paul Sartre har beskæftiget sig med denne problematik, og man benævner dem som tidligere nævnt eksistentialister. Det, der ligger bag eksistentialisternes filosofi, er, at mennesket møder op med nogle forventninger om orden, formål og værdier, men tilværelsen er ikke indrettet til at honorere disse. Når mennesket alligevel baserer sin tilværelse på dette grundlag, skabes der en tomhed i mennesket, og tilværelsen opleves som meningsløs.

Her påpeger eksistentialisterne så, at mennesket ikke kan leve på sådan en fremmedgjort måde. Mennesket har behov for sammenhæng i tilværelsen; det er derfor nødt til at tage ansvaret for sit eget liv. Mennesket kan ifølge eksistentialisterne – uhindret vælge at koncentrere sig om sig selv, mens det enkelte menneske ikke er i stand til at vælge en anden tilværelse. Heraf kan man så konkludere, at man har ansvar for sit eget liv og selv bærer ansvaret for valget af sine handlinger.

Denne valgsituation kan resultere i en angstfølelse, fordi hele meningen med tilværelsen kommer til at afhænge af en selv.

Men ifølge eksistentialisterne kan man ikke slippe for dette valg. Man havde tidligere set, hvordan en sådan angst for frihed havde fået mennesket til at flygte ind i autoritære systemer som fascisme og nazisme. Man kan heller ikke nøjes med at spille en rolle i tilværelsen som elev, lærer, forældre eller noget helt tredje, man må hele tiden prøve at finde sig selv. Eksistentialisterne gør altså personligheden til grundlaget for tilværelsen og afviser tanken om, at miljøet præger mennesket, hvilket jo var naturalisternes synspunkt. Camus anvendte ordet absurd om menneskets situation og vilkår, og det absurde er netop kernen eller temaet i mange dramatikeres produktion både dengang og i nyere dramatik.

(Kilder: Johannes Fibiger: Litteraturens Veje, Gads Forlag, 2000 og Henrik Flygare m.fl.: KLAR SCENE, Drama 1994)

Af Karen Dam

Uddrag fra URENE HÆNDER

TEATERFÖRLAG ARVID ENGLIND AB, Stockholm

Scene 3 URENE HÆNDER

Hugo. Jessica. Hoederer.

JESSICA

Oh!

HOEDERER

Forskrækkede jeg dig?

JESSICA

Jeg er så nervøs i aften.

HOEDERER

Selvfølgelig. Sidder I altid i mørke?

JESSICA

Jeg var så træt i øjnene.

HOEDERER

Jaså. (Pause.) Må jeg blive et øjeblik. (Sætter sig i lænestolen.) I skal ikke tage jer af mig.

HUGO

Er der noget du vil sige til mig?

HOEDERER

Nej, nej, nej. Jeg morede mig virkelig over dig før. Du var jo helt hvidglødende –

HUGO

Jeg - -

HOEDERER

Du skal ikke forsvare dig. Jeg havde regnet med det. Jeg ville endda være blevet urolig, hvis du ikke havde protesteret. Der er så meget, jeg må forklare dig. I morgen skal vi to tale sammen.

HOEDERER

Hvad lavede I?

JESSICA

Vi snakkede.

HOEDERER

Fortsæt endelig. I skal ikke tage hensyn til mig. (Pinlig pause. Han smiler.) Nå?

JESSICA

Det er ikke så nemt at lade som om du ikke er her.

HOEDERER

I kan jo bare smide mig ud. (Til Hugo.) Du er ikke nødt til at have din chef hængende. (Pause.) I øvrigt så går den sag i orden.

HUGO (interesseret)

Hvilken sag?

HOEDERER

Der skulle lidt overtalelse til. Jeg måtte presse dem lidt, men sådan er al forhandling jo.

HUGO

Du kan da ikke - -

HOEDERER

Ssh! I morgen, i morgen! (Pause.) (Til Jessica.) Slick fortæller mig, at du er gravid.

JESSICA (ivrigt)

Det passer ikke.

HUGO

Hvis du har sagt det til Slick, hvorfor så skjule det for Hoederer?

JESSICA

Jeg drillede jo bare.

HOEDERER (ser længe på hende)

Jaså. (Pause.) (Han ser på Hugo.) Se så at få lidt søvn begge to. Du behøver ikke komme før kl. 9. (Hugo går et skridt frem. Jessica blander sig i samtalen.)

JESSICA

Hugo, gør det nu.

HUGO

Hvad?

JESSICA
Du lovede det.

HOEDERER
Hvadbehager?

HUGO (til Jessica)
Ti stille.

JESSICA
Hugo er ikke enig med dig.

HOEDERER (smiler)
Det har jeg lagt mærke til.

JESSICA
Han vil gerne forklare sig.

HOEDERER
I morgen, i morgen.

JESSICA
I morgen er det for sent.

HOEDERER
Hvorfor?

HUGO
Jeg siger, du skal holde din mund.

HOEDERER (forandrer tone og mine)
Nå, så kom da med det. Lad os få det ud af verden, inden jeg går over i seng.

HUGO
Du forråder os alle sammen.

HOEDERER
Sig mig, er det blod du savner? Du burde da vide, at vi ikke kan vinde noget med vold. De andre har flere mænd og våben.

HUGO
Jeg forstår det ikke. Når de allierede fjerner regeringen, kan vi komme til magten - alene.

HOEDERER

Men hvordan skal vi bevare den?

HUGO

Jamen - -

HOEDERER

Landet er ruineret. Uanset hvilken regering, der kommer til magten efter den nuværende, så må den tage rigtig mange upopulære beslutninger. Så snart de allierede har forladt landet, bliver der oprør. Prøv nu at forstå, hvad jeg siger til dig. Vi overtager magten sammen de andre. Ingen vrøvl, ingen krig, men en national union. Jeg forlangte halvdelen af stemmerne, men jeg er jo ikke så dum, at jeg forlanger halvdelen af taburetterne. En minoritet – det er det, vi skal være. En minoritet, der overlader det til de to andre partier at træffe alle de upopulære beslutninger, og som vinder folket ved at være i opposition til indenrigspolitikken. Det afgør de andres skæbne. Om to år vil du se deres fald, og hele landet vil bede os om at tage over.

HUGO

Men til den tid er vi dødsdømte.

HOEDERER

Hvorfor?

HUGO

Fordi du har måttet lyve i to år. Fordi du har været nødt til at gå fra kompromis til kompromis og forsvare reaktionære beslutninger taget af en regering, som du selv er medlem af. Ingen vil forstå det. Alle vil forlade os, alle vil miste deres politiske tro.

HOEDERER

Det er noget forbandet vrøvl. Hvis man ikke vil løbe en risiko, kan man ikke beskæftige sig med politik.

HUGO

Jeg vil ikke løbe den slags risiko.

HOEDERER

Hvordan så overhovedet bevare magten?

HUGO

Hvorfor overhovedet tage den?

HOEDERER

Sig mig er du fuldkommen idiot? Hvad nytter det at slibe kniven, hvis man ikke har tænkt sig at skære med den? Et parti er et middel. Der er altid kun ét mål: magten.

HUGO

Der er kun ét mål: at føre vores ideer ud i verden. Alle vores ideer, og intet andet end det.

HOEDERER

Nå, ja, det er jo rigtigt. Du har ideer. Dem vokser du nok fra.

HUGO

Der er masser der er gået i døden for deres ideer.

HOEDERER

Jeg er ligeglad med de døde. Jeg fører politik for de levende.

HUGO

Ved at lyve for dem?

HOEDERER

Hvorfor gør du sådan et stort nummer ud af din egen uskyld? Hvad gør det godt for, og hvad vil du overhovedet hos os? Alle I intellektuelle salonanarkister! I sidder helt passive, klemmer albuerne ind til kroppen og går med fløjlshandsker for ikke at få urene hænder. Jeg har skidt på hænderne. Helt op til albuerne. Jeg har begravet dem i lort og blod. Og hvad så? En politiker er aldrig uskyldig.

HUGO

Der har vi det igen. Jeg er et intellektuelt fjols, der ikke ved noget om noget som helst. Det er bare ærgerligt for dig, at jeg ikke er den eneste, der mener, at du forråder vores ideer.

HOEDERER

Ikke den eneste? Du kendte altså til mine planer, inden du kom hertil?

HOEDERER

Du misforstår situationen, min ven. Jeg kender de fyre, der er uenige med min politik, men jeg kan love dig for, at de vil være de første til at acceptere den, når de forstår sagens kerne. Men du gør det til et principsspørgsmål.

HUGO

Hvem har talt om principper?

HOEDERER

Hvis vi afbryder forhandlingerne, er regeringen fortabt og vil bide fra sig som en bidsk hund. Tusindvis af vores soldater vil dø. Hvad siger du til det? (Pause.) Nå, hvad siger du? (Pause.) Hvad siger du? Vil du udslette tusindvis af mennesker for princippets skyld?

HUGO

Man laver ikke revolution med blomster.

HOEDERER

Der kan du se. Du holder ikke af menneskene. Du elsker kun principperne.

HUGO

Og hvad så!

HOEDERER

Hvis man ikke bryder sig om menneskene, kan man ikke kæmpe for dem.

HUGO

Jeg kæmper for retfærdighed. Det interesserer mig ikke, hvad mennesker er, men hvad de kan blive til.

HOEDERER

Og jeg elsker mennesker for det, de er. Den renhed du kræver, er lige så udsigtsløs som døden, og den revolution, du drømmer om, er ikke vores. Du vil ikke forandre verden, du vil sprænge den i luften.

HUGO (fysisk reaktion)

HOEDERER

Der kan du se. Du hader menneskene. Og ved du hvorfor? Fordi du hader dig selv.

HUGO

Hold din kæft!

HOEDERER

Det er ikke din skyld. I er ens alle sammen. En intellektuel er ikke en virkelig revolutionær. Han duer højst til at begå et mord.

HUGO

Et mord, ja!

JESSICA

Hugo.

(Hun afbryder. Slick og Georges kommer ind.)

Scene 4 GODNAT
De samme. Slick. Georges.

GEORGES
Vi har ledt efter dig.

HUGO
Hvem har givet jer min nøgle?

SLICK
Vi har nøgler til alle dørene.

GEORGES (til Hoederer)
Du kunne altså godt lige have sagt til os, at du gik.

HOEDERER
I sov.

SLICK
Siden hvornår har du ladet os sove?

HOEDERER (ler)
Ja, jeg ved heller ikke, hvad der gik af mig. (Pause.) Jeg går over sammen med jer. Vi ses i morgen. (Hugo svarer ikke.) Godnat, Jessica.

JESSICA
Godnat, Hoederer.

(De går.)

Arbejdsspørgsmål

Scenografi

Stykket kan spilles i en naturalistisk scenografi.
Hvorfor tror du scenografen har valgt noget andet?
Hvordan virker det?

Stemning

Det er et stykke med alvorlige temaer; alligevel har instruktøren lagt humoristiske elementer ind.
Hvilke humoristiske elementer ser du?
Hvordan virker de?
Hvad tror du formålet er med dem?
Ser du andre stemningsskift i stykket?
Hvordan virker de?

Handling / tema

Er Hugos situation genkendelig?
Hvordan er han kommet i den situation?
Kunne han have valgt noget andet?
Ser du Hugo som offer eller bøddel?
Kan Hugos situation og handlinger sammenlignes med fx Blekingegadebandens eller terroristers?